

OPOZÍCIA POSLANCOV KSČ NA PÔDE BURŽOÁZNEHO PARLAMENTU V PRVOM VOLEBNOM OBDOBÍ V ROKOCH 1921-1925 A JEJ ZAMERANIE

Florián Sivák

Po vzniku Československej republiky r.1918, keď začala vládnuca buržoázia budovať systém politického života, na základe svojich triednych a nacionálnych záujmov vystupuje od začiatku proti nej silná opozícia revolučnej časti robotníctva.

V prvých rokoch existencie republiky vystupovala ako jediná reprezentantka robotníckej triedy sociálnodemokratická strana. Avšak aj vo vnútri sociálnodemokratickej strany československej postupne dochádza k názorovej a ideovej diferenciacii. Pravicoví sociálni demokrati videli zmysel činnosti strany v boji za postupné reformy v rámci a intenciách buržoáznej demokracie, a preto postupne opúšťali triedne pozície proletariátu a tým zároveň prechádzali na pozície spolupráce s buržoáziou.

Smer vývoja a spolupráce s buržoáznymi politickými stranami si pravicové vedenie Československej sociálnodemokratickej strany vytýčilo ešte na XII.zjazde v decembri 1918. Potvrďuje to okrem iného aj vystúpenie jedného z vodcov pravice Antonína Němca, pri ktorom povedal tieto slova: "Dnes však musíme spoločne so stranami nerobotníckymi (rozumej buržoáznymi) zotrvať dovtedy, dokiaľ nás drží pohromade výlučný záujem, pokiaľ nie je zabezpečená a upevnená Československá republika a pokiaľ nám to strany meštiacke neznemožnia... Sociálna demokracia bude dobývať politickú moc v štáte "cestou vývoja a uvedomenia nás"...¹ Ľavica sociálnodemokratickej strany Československa už vtedy s takýmto postupom nesúhlasila. Pre pravicu sa však uvedené slová stali politickou smernicou, podľa ktorej sociálnodemokratická strana Československa postupovala a pokračovala počas celej existencie buržoáznej republiky v súlade a v tesnej spolupráci s buržoáznymi československými politickými stranami.

Politika spolupráce pravicového vedenia sociálnodemokratickej strany Československa s buržoáziou vytvorila a súčasne urýchlila formovanie sa marxistickej ľavice. Z tohoto hľadiska dôležitým medzníkom vo formovaní marxistickej ľavice stala sa prvá samostatná konferencia ľav-

¹ Protokol XII.zjazdu Sociálnodemokratickej strany Československa, Praha 1918, str.29.

vice 7. decembra 1919. V sociálnodemokratickej strane Československa sa takto vytvorie politický smer, ktorý sa hlásil k požiadavkám diktatúry proletariátu, čo sa prejavilo aj v prehlásení, ktoré na tejto konferencii ľavice prijala, kde sa okrem iného uvádza: "...diktatúra je jedinou mysliteľnou formou dobytia a ovládania politickej moci v štáte... parlamentarizmus a demokracia politická aj meštiacka môžu byť len jedným z prostriedkov, avšak nie cieľom robotníckeho hnutia..."²

Napriek názorovým rozdielom sociálnodemokratická strana Československa išla do prvých parlamentných volieb ako jednotná strana. Volebné výsledky do oboch komôr parlamentu s rozhodujúcim víťazstvom socialistických strán a osobitne sociálnodemokratickej strany československej a Nemeckej sociálnodemokratickej strany,³ a to predovšetkým zásluhou programu ľavice, boli najlepšou odpoveďou na otázku, aký spoločenský poriadok si pracujúci ľud v našej republike prial a akým smerom sa mala republika v budúcnosti uberať.

Ako však ukázal ďalší vývoj, volebné víťazstvo sociálnodemokratickej strany zásluhou pravicových vodcov nespĺnilo očakávanie širokých vrstiev pracujúcich v republike. Pravicové vedenie sociálnodemokratickej strany zradilo záujmy robotníckej triedy a volebné víťazstvo mu malo slúžiť na upevnenie si pozícií v štátnom mocenskom systéme v úzkej spolupráci s vládajúcimi buržoáznymi politickými stranami. Takáto politika aj po parlamentných voľbách v apríli 1920 len urýchlila diferenciaciu vo vnútri strany, ale aj vo vedení. Začal se prejavovať stále ostrejší rozpor medzi teóriou, ale predovšetkým praxou pravice, čo nakoniec viedlo k definitívnemu rozkolu na XIII. zjazde sociálnodemokratickej strany, ktorý sa konal v dňoch 25.- 28. septembra 1920.⁴

Vnútrostranícke rozpory v sociálnodemokratickej strane sa potom nevyhnutne museli odraziť a so všetkou rozhodnosťou riešiť aj na pôde parlamentu, konkrétne v poslaneckom klube Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej. Na jarnom zasadnutí poslaneckej snemovne v máji 1920 poslanci ľavice sociálnej demokracie zasadali v spoločnom poslaneckom klube s pravickou sociálnou demokraciou. Ale už na prvej spoločnej schôdzi novozvoleného parlamentu urobilo vyhlásenie 23 sociálnodemokratických poslancov ľavice a 5 senátorov: "Odsudzujeme každú

² Založenie KSČ, Zborník dokumentov, str. 42, 43.

³ Celkovo hlasovalo za československú sociálnodemokratickú stranu 1 milión 590 tisíc 520 voličov, za čo získala 74 poslaneckých mandátov. Na Slovensku československá sociálnodemokratická strana dostala 510 tisíc 341 hlasov a tak získala 22 poslaneckých mandátov a maďarská spolu s nemeckou sociálnodemokratickou stranou 108 tisíc 546 hlasov so 4 mandátmi. Okrem toho nemecká sociálnodemokratická strana v Čechách dostala 689 tisíc hlasov a 31 poslaneckých mandátov.

⁴ Na zjazde sa zúčastnili len delegáti ľavice československej sociálnodemokratickej strany. K rozkolu v sociálnodemokratickej strane na Slovensku došlo na konferencii 19. septembra 1920 v Turčianskom Martine.

politiku, ktorá sa pod rôznymi heslami snaží pomôcť rútiacemu sa panstvu buržoázie a pomáha upevňovať jej režim. Nesúhlasíme s ňou a neberieme za ňu zodpovednosť. Odsudzujeme preto každú účasť našej strany vo vláde s meštiakmi ako škodlivú, ba zločinnú na záujmoch proletariátu. Politika koalície s meštiakmi korumpuje najprv vodcov, potom aj robotnícku stranu, ktorá ju dovoľuje a pripúšťa." Takto sa ľavicoví poslanci pri nástupe druhej Tusarovej vlády dištancovali od jej koalíčnej politiky a na jednom zasadnutí poslaneckej snemovne vystupujú poslanci ľavice sociálnodemokratickej strany samostatne, nakoľko 21.októbra 1920 sa ustanovil pre poslaneckú snemovňu klub sociálnodemokratickej strany ľavice, ktorý mal 22 členov a v senáte 5 členov.⁸

Takéto rozdelenie sociálnej demokracie na pôde parlamentu na dva samostatné poslanecké kluby bolo v záujme poslancov ľavice sociálnodemokratickej strany, lebo takto sa definitívne dištancovali od dovtedajšej vládnej politiky. Zároveň takéto rozdelenie bolo nevyhnutné a potrebné aj z hľadiska zásadných a základných požiadaviek robotníckej triedy. Dvadsaťdva poslaneckých mandátov, ktoré dostala ľavica, nezodpovedalo reálnemu pomeru triednych síl, ktoré v štáte podporovali ľavicu.

Z porážky revolučného robotníckeho hnutia v decembrovom štrajku r.1920 vyplynulo poučenie, že na čele robotníckej triedy musí stáť skutočná marxistická strana, ktorá môže jediná viesť boj s buržoáziou aj s reformistami. Prirodzeným pozitívnym výsledkom tohoto revolučného procesu bolo založenie Komunistickej strany Československa v máji 1921, prvej skutočnej marxistickej strany robotníckej triedy na našom území. Vznik KSČ stal sa rozhodujúcim krokom vpred, stal sa míľnikom v histórii nášho pracujúceho ľudu. Jedine pod vedením mladej marxistickej leninskej strany sa mohol proletariát znova pustiť do boja s buržoáziou, do boja za odstránenie buržoázneho spoločenského systému a jeho nahradenie socialistickým spoločenským poriadkom.

Preto KSČ od samého začiatku stála pred zodpovednou úlohou, hľadať a uskutočňovať takú politiku, ktorá by bola účinne pôsobila na pracujúcich pri vymaňovaní sa spod vplyvu ideológie buržoázných strán ako aj spod vplyvu maloburžoázných ideológií "reformistických strán". Úspech Komunistickej strane Československa mohla priniesť len taká politika, ktorá objektívne zodpovedala záujmom robotníckej triedy, ale aj ostatným pracujúcim vrstvám obyvateľstva. Pritom tak v teoretickej ako aj praktickej rovine KSČ nesmela opustiť sledovanie konečného cieľa robotníckej triedy - socializmu.

Z tohto aspektu sa musíme pozerať a zohľadňovať využívanie česko-

⁸ Pozri - Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí str.1161.

slovenského parlamentného systému a konkrétne parlamentnej tribuny komunistickými poslancami od založenia KSČ nielen na šírenie komunistických ideí, ale predovšetkým ako na miesto z ktorého bolo možné odhaľovať a pranierovať buržoázne zákonodarstvo a zákony, ako aj celý vykoristovateľský buržoázny systém v Československu. Na tomto najvyššom zákonodárnom fóre komunistická strana zaujímala a vyslovovala kritické stanoviská ku všetkým zmenám, ktoré sa odohrávali vo vnútornom i zahraničnopolitickom, ekonomickom, kultúrnom živote ako aj v otázkach národnostnej problematiky, ktoré mali bezprostredné vplyv na negatívny vývoj politickej situácie.

Vznikom KSČ sa dostala na scénu parlamentného života nová politická sila, ktorá jediná pri každej príležitosti požadovala odstránenie kapitalistického spoločenského zriadenia.⁶ Všetky ostatné politické strany sa usilovali o iné ciele, im išlo hlavne o zachovanie, podporu a upevnenie kapitalistického zriadenia. Z týchto snáh a z takejto podpory nemôžeme vyčleniť ani Československú sociálnodemokratickú stranu, ktorá napriek tomu, že sa v teoretickej oblasti hlásila svojim programom k socializmu, v prakticko-politickej činnosti postupovala úplne naopak.

Po vzniku KSČ stratil svoje opodstatnenie aj názov poslaneckého klubu sociálnodemokratickej strany ľavice a tento v zmysle cieľov komunistickej strany bol premenovaný na "Klub poslancov československej komunistickej strany". Po zlučovanom zjazde KSČ 31.októbra až 4.novembra 1921 došlo k zmene názvu tohoto poslaneckého klubu 17.novembra 1921 tak, že tento názov zodpovedal internacionálnemu charakteru a jednote československého proletariátu a to podľa názvu strany "Klub poslancov resp. senátorov Komunistickej strany Československa".⁷

Na základe zásad určených rokovacím poriadkom poslaneckej snemovne (zákon č.325/1920 Zb.z. a n. zo dňa 15.spríla 1920) §§ 15 - 17 na jednej zo schôdzok klubu bol zvolený výbor poslaneckého klubu KSČ.⁸ Za predsedu klubu poslancov KSČ bol jednomyseľne zvolený najvýznamnejší a teoreticky najlepšie fundovaný pracovník strany v tomto období dr. B.Šmeral. Za podpredsedov klubu boli zvolení K.Kreibich a J.Skalák. Za tajomníka klubu bol zvolený J.Haken a pokladníčkou klubu sa stala A. Malá.⁹ Okrem dr.B.Šmerala sa vo funkcii predsedu klubu poslancov KSČ

⁶ M. V i e t o r , Parlamentné boje KSČ za hospodárske požiadavky pracujúcich v rokoch 1921-1924, PO č.5, 1960; M. V i e t o r , Začiatky parlamentných bojov KSČ za politické požiadavky pracujúceho ľudu PŠ č.3, 1961; F. S i v á k , Z činnosti poslancov KSČ v Národnom zhromaždení v rokoch 1920-1925, PŠ č.4, r.1966.

⁷ Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, str.1162.

⁸ Klub poslancov KSČ tvorili tieto členovia: Blažek, Bubník, E.Burian, Darula, Haken, Houser, Koutny, Krejčí, Kreibich, Kříž, Kučera, Kunst, Malá, Mikulíček, Merta, Rouček, Skála, Svetlím, dr.Šmeral, Tausik, Teska, Toužil, Warbrunn. Pozri: Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, str.188.

⁹ Protokol zo schôdze klubu poslancov KSČ, r.1921, archív ÚV KSČ.

počas prvého volebného funkčného obdobia poslaneckej snemovne vystriedali K.Kreibich a E.Burian.

V konkrétnej práci na pôde parlamentu komunistickí poslanci, ako členovia poslaneckého klubu KSČ, aktívne vystupovali a hájili záujmy pracujúcich predovšetkým na riadných a mimoriadnych zasadnutiach parlamentu. Ďalej je potrebné povedať a zdôrazniť, že tieto záujmy rovnako horlivo a statočne bránili pri práci v jednotlivých výboroch, v poslaneckej snemovni ako i v senáte Národného zhromaždenia. Počet týchto výborov v poslaneckej snemovni nebol vo všetkých volebných funkčných obdobiach rovnaký. V prvom funkčnom volebnom období poslanecká snemovňa mala celkom 22 výborov a komisií.¹⁰ Na práci v týchto výboroch sa zúčastňovali aj komunistickí poslanci. Prácu vo výboroch sa snažili ovplyvňovať tak, aby pripravované návrhy zákonov mali demokratický charakter a boli v súlade se záujmami robotníckej triedy. Ak išlo o reakčné zákony, ktoré boli v rozpore a proti záujmom robotníctva a ostatného obyvateľstva, zaujímali k nim už v prípravnom štádiu rozhodné, negatívne a odmietavé stanovisko.

Na základe dosiahnutých parlamentných volebných výsledkov mal poslanecký klub KSČ svojich zástupcov vo všetkých parlamentných výboroch. Tak napr. v prvom volebnom funkčnom období vo výbore brannom bol podpredsedom K.Kreibich, ktorý na činnosť výboru spolu s J.Hakenom pôsobili v pozitívnom smere tak, ako to vyplývalo z intencií strany. Čo do dôležitosti treba spomenúť ešte prácu v týchto výboroch: dopravnom, sociálno-politickom, imunitnom, iniciatívnom, rozpočtovom, právnom, socializačnom, stálom, ústavnom, zásobovacím, poľnohospodárskom, zahraničnom a ďalších.¹¹ Niektoré z týchto výborov si pre plnenie svojich úloh vytvárali ešte subkomitety pre konkrétne špeciálne záležitosti toho-ktorého výboru. Výbory a komisie sa skladali z 24 až 32 členov a o svojej činnosti v zmysle § 33 rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne informovali poslaneckú snemovňu a tá písomne alebo ústne prostredníctvom niektorého z členov výboru.

Prijaté návrhy zákonov vo výbore predkládal spravodajca výboru pléna poslaneckej snemovne. Pri podávaní správ z výborov v plnom rozsahu prevládala písomná forma a najrozsiahlejšia činnosť v tomto smere bola vo výbore imunitnom a rozpočtovom a to nielen čo do počtu podávaných správ, ale aj čo do počtu uskutočnených zasadnutí.

Prerokované a prediskutované otázky na zasadnutí jednotlivých výborov sa predkládali na program rokovania plenárnych zasadnutí parlamentu.

¹⁰ Tesnopisecké správy NZ RČ 86/1921, 55UA.

¹¹ Tesnopisecké správy NZ RČ 86/1921.

Plenárne zasadnutia parlamentu boli hlavným a rozhodujúcim miestom, na ktorom prebiehal ostrý zápas komunistických poslancov s poslancami vládnych buržoázných politických strán, ale tiež aj so zástupcami ostatných buržoázných politických strán, ktoré boli v opozícii proti vládny stranám, ale politicky i proti komunistom. Tento boj, ktorý sa odohrával pred zrakmi celej verejnosti, viedla KSČ statočne a nebojácne, bez ohľadu na veľké ťažkosti a prekážky. Komunisti mali v tomto boji stále na zreteli to, čím môžu prispieť robotníckej triede a ostatným vrstvám pracujúceho obyvateľstva. Pri sledovaní práce v pléne sa verejnosť mohla presvedčiť, kto koho záujmy obhajuje. Práca vo výboroch a komisiách aj keď bola veľmi dôležitá, sa naproti tomu uskutočňovala bez verejnosti. Komunistickí poslanci na plenárnych zasadnutiach parlamentu mohli preto vo svojich vystúpeniach poukázať pred verejnosťou na predkladané návrhy, ktoré vo výboroch poslanci vládnych politických strán presadzovali. Zároveň tak komunistickí poslanci ukazovali svoj postoj, svoje zmýšľania tým, že predkladali svoje vlastné protinavrhy nových návrhov zákonov a interpelácií.

* * *

Vládnuce politické strany sa oprávnene obávali o svoje triedne panstvo a videli, že im najväčšie nebezpečenstvo hrozí práve z existencie komunistickej strany. Preto sa tomuto nebezpečenstvu snažili čeliť prijatím a uplatňovaním perzekučných zákonov.

Medzi prvé perzekučné normy proti robotníckemu hnutiu môžeme počítať zákon č.309/1921 Zb. proti útlaku a na ochranu slobody zhromaždenia. Buržoázii však takýto zákon nestačil, a preto sa snažila presadiť prijatie takej právnej normy v NZ, pomocou ktorej by v ďaleko väčšej miere mohla na širšom podklade vystupovať na základe mocenských prostriedkov a uplatňovať potlačovacie funkcie buržoázneho štátneho aparátu (všetkých jeho zložiek) k bezprostrednej otvorenej perzekúcii revolučných organizácií, ale hlavne komunistickej strany. Za týmto cieľom bol pripravovaný mimoriadny zákon.

V čase príprav obratu celého politického života do práva, spáchanie atentátu na dr.Rašina len urýchlilo snahu buržoázných poslancov prijať zákon na ochranu republiky. Atentát na dr.Rašina stal sa prostriedkom na zjednotenie buržoázných síl proti robotníckemu hnutiu za aktívnej účasti a účinnej pomoci štátneho aparátu. S protikomunistickou kampaňou začal stranický časopis národnodemokratickej strany "Národné listy" dňa 9.1.1923, ktorý svoje názory a ciele vyjadril v článku pod nadpisom "Chráňte republiku", z ktorého uvádzam: "...Ak chceme repub-

liku brániť a nie iba pozeráť, ako nám ju títo morderi trhajú zaživa, potom musíme odpovedať tomuto plazivému zlu prv, ako úplne rozkvitne. Ako to však vyzerá dnes? Konfiškačný aparát nemôže skoro nič, lebo aj najhoršie darebáctvo môže byť imunizované v snemovniach (podč. autor), ktoré ako by bolo len k tomu. Porota nie je spôsobilá súdiť tieto činy. Tiež ona, pokiaľ ide o tlač, žije prekonanou ideou z obdobia, kedy mala chrániť ľud proti tyranom tam hore, naproti tomu demokratickej republike ide o nebezpečie zdola..." Myšlienky uvedené v týchto riadkoch nemôžu nechať nikoho na pochybách, proti komu sa má v budúcnosti zamerať smer zostrenej perzekúcie.

Od tohto obdobia sa začínajú otvorené útoky hlavne proti KSČ, k čomu sa veľmi rafinovane zneužívala skutočnosť, že pôvodca atentátu na Rašina - Šoupal bol do júla 1922 členom KSČ, z čoho potom vyvodili záver, že inšpirátorom prevedenia atentátu bola práve KSČ.

Aj v tomto prípade, veľmi iniciatívne a za zatvorenými dverami "Päťka" prerokovala návrh mimoriadneho zákona na ochranu republiky. Komunistom sa podarilo získať tento návrh zákona a aby ukázali na pravé politické ciele tohto návrhu, informovali širokú verejnosť a všetky pokrokové a demokratické sily prostredníctvom Rudého práva a zároveň vyzvali k verejným zhromaždeniam, na ktorých sa obyvateľstvo malo zoznámiť s reakčnou podstatou pripravovaného zákona. Po tomto odhalení na protestných zhromaždeniach, ktoré sa uskutočňovali po celej republike, vláda predložila Národnému zhromaždeniu nový pozmenený návrh, z ktorého už boli vypustené, alebo čiastočne pozmenené najostrejšie protidemokraticky formulované paragrafy. Ale aj v takto pozmenenej forme zostal návrh zákona hrozbou a nástrojom, ktorý mal obmedziť a zúžiť priestor pre aktívnu činnosť komunistickej strany a v konečnom dôsledku počítal s jej postavením mimo zákon, so zahnaním strany do ilegality. Komunistická strana Československa tu bola postavená pred veľmi ťažkú a zodpovednú úlohu; vysvetliť obyvateľstvu, ale hlavne príslušníkom robotníckej triedy, v čom spočíva nebezpečenstvo pre ďalší demokratický vývoj republiky.

Pokiaľ komunistická strana viedla robotnícku triedu za zlepšenie jej ekonomických podmienok, robotníctvo túto politiku chápe, lebo sa bezprostredne dotýka jeho každodenných životných záujmov. Ekonomické otázky sa dotýkali životnej úrovne obyvateľstva. Navonok v zmysle zákona na ochranu republiky nehrozilo bezprostredné zhoršenie sociálneho postavenia obyvateľstva, práve naopak, išlo o štátnopolitickú otázku, o normu, ktorou sa mala zabezpečiť samostatnosť a republikánsko-demokratická forma štátu. Jej úlohou malo byť chrániť republiku aj sprava. Všetky tieto skutočnosti viedli KSČ k tomu, že musela hľadať formy a metódy tlaku, odporu proti prijatiu zákona "zhora", tj. na pôde parla-

mentu spolu s opozíciou a aj "dolu" medzi obyvateľstvom, bez rozdielu politickej príslušnosti, cestou verejných schôdzí, vysvetľovania a demonštrácií.¹² Opozičné skupiny na tieto výzvy komunistov nereagovali, alebo odmietali spoločný postup s komunistami a to predovšetkým z toho dôvodu, len aby ich názor a postup nevyznel ako stotožnenie s komunistami.

Od 13.februára 1923, kedy koaličná vláda predložila Národnému zhromaždeniu druhý pozmenený návrh zákona, snažila sa KSC paralyzovať vplyv vládnych strán na politicky neorganizované robotníctvo a maloburžoáziu, ktoré mohli podľahnúť demagógii vládnych politických strán.

V súvislosti s prerokovávaním tohto zákona v poslaneckej snemovni poslanci KSC predložili pozmeňovacie návrhy, v ktorých ukázali, že im osud demokratickej republiky leží na srdci a zároveň chceli ukázať, že cieľom vládnych politických strán nie je ochrana republiky, ale v skutočnosti pravým cieľom je umlčanie ľavicových síl. V návrhu sa hovorilo, že by to mal byť taký zákon, ktorý by hneď na začiatku zdôraznil, že republiku je potrebné chrániť pred nebezpečím sprava. Návrh zákona obsahoval aj trestné sankcie v prípade porušenia a porušovania národnostných práv národnostných menšín, znemožňovanie, alebo násilie pri voľbách, za nedodržiavanie 8-hodinovej pracovnej doby, za zatahnutie republiky do agresívnej vojny. Široká verejnosť sa s týmto návrhom oboznámila zo stránok Rudého práva. V úvodnej časti v návrhu sa hovorilo: "Najpevnejšou oporou republikánskeho poriadku československého štátu je jeho pracujúce obyvateľstvo. Naproti tomu bývalá šľachta, vysokí dôstojníci, vysoká byrokracia a veľkokapitalisti si môžu hľadať oporu svojich zaujmov tiež v inej štátnej forme. Nemôžu byť považovaní za trvalú a spoľahlivú oporu štátnej republikánskej formy. Úlohou tohto zákona je obrátiť republikánsky poriadok československého štátu zrodeného z revolúcie proti monarchii. Preto nesmie sa jeho prevádzanie dotýkať záujmov a organizácií pracujúceho obyvateľstva. Vláda a všetky štátne orgány nech sú si vedomé toho, že pracujúce obyvateľstvo bude tým odhodlanejšie chrániť republikánske poriadky, čím úzkostlivejšie bude dodržiavanie republikánskych slobod, ktoré vznikli z práva tej istej revolúcie ako československý poriadok. Preto vláda a všetky štátne orgány sú povinné chrániť slobodu ľudu pred úkladmi reakcie a hlavne slobodu tlače, slobodu zhromažďovaciu, slobodu spolčovaciu a osobnú slobodu

¹² Podrobnejší rozbor ohľadne zákona na ochranu republiky pozri: J. H o u - s e r , K dejinám teroristického zákona na ochranu republiky, Právnik č.8, 1953; L. B i a n c h i , Súdna perzekúcia robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky, r.1955; A. H á j k o v á , Boj proti zákonu na ochranu republiky v roce 1923, KU 1960; M. V i e t o r , Začiatky parlamentných bojov KSC za politické požiadavky pracujúceho ľudu, Právnické štúdie, č.3, 1961.

du presvedčenia a svedomia..."¹³ Vládna väčšina prešla návrh komunistov bez povšimnutia. V podobnom duchu hovoril o dva dni neskôršie, tj. 4. marca 1923 na mnohotisícovom zhromaždení v Prahe na žofine dr.B.Šmeral, ktorý zdôraznil, že úlohou strany bude získať čo najviac ľudí pre aktívny odpor proti okliešťovaniu demokratických práv, ktoré sa pripravuje na základe zákona na ochranu republiky. Svoju reč, ako som vyššie uviedol, adresoval robotníkom nekomunistickým a občanom, ktorí mohli podľahnúť, alebo sa nachádzali pod vplyvom nepravdivej a demagogickej agitácie buržoáznej a tiež sociálnodemokratickej tlače.

Rečník ďalej ukázal, že KSČ neohrozuje československú samostatnosť, ale práve naopak, ona dôsledne bráni demokratické práva. K tomu povedal: "To čo dnes robí buržoázia, je zrada na ľudovláde. Je to vykopávanie priepasti medzi chudobným ľudom a uchvatiteľmi moci v tomto štáte..." Ďalej upozornil, že zákon môže byť i napriek odporu ľudu a boja KSČ v parlamente vládnu väčšinou schválený. "...keď by mal byť perzekučný zákon proti nám prevedený, neodstúpime od organizovania nás a prvé heslo, ktoré vydáme, je odvolanie sa ľudu odcudzených vládnych strán kvoli samotnému ľudu..."¹⁴ Správnosť tohto prejavu môžeme najlepšie posúdiť s odstupom času, lebo jeho slová sa v mnohom splnili do posledného písmena.

Vládna koalícia chcela mať zákon čo najskor schválený, ako to vyplýva aj z prejavu dr.Kramáča, ktorý vyhlásil, že ak je na zákone nejaká chyba, tak v tom, že prichádza neskoro. Agrárnický poslanec Medvecký ako spravodajca vo svojej reči zdôrazňoval, že je potrebné zaručiť občianske práva a slobody a za týmto účelom je potrebné upevniť základy štátnej orgnaizácie. Tvrdil, že nejde o zákon výnimočný (mimoriadny), ale o zákon "určený" pre trvalú potrebu súdnictva a jeho "úloh", a že nie je namierený proti určitým triedám, stranám alebo národnostiam. Na podporu návrhu zákona vystúpil aj podpredseda vlády a minister vnútra Malypetr: "Prevažná väčšina československého národa si jasne a určite praje, aby bola samostatnosť, republikánskodemokratická forma ako aj činnosť ústavných činiteľov účelne a účinne chránená spôsobom zodpovedajúcim dobe, pomerom i moderným názorom na trestné právo..."¹⁵ V skutočnosti mu išlo o znemožnenie činnosti komunistov, ako to najlepšie vyplýva zo snahy previesť také opatrenia v niektorých iných buržoáznych štátoch (Taliansko, Bulharsko), demokracia nie je vraj diskusia, keď ide o podnecovanie vášní či už nacionálnych, sociálnych alebo nábožen-

¹³ Rudé právo, 2.3.1923.

¹⁴ Rudé právo, 6.3.1923.

¹⁵ Pozri - J. H o u s e r , K dejinám teroristického zákona na ochranu republiky, Právnik č.8, rok 1953.

ských a v tomto zmysle podľa neho zákon mal postaviť hrádzu proti "rozkladu a anarchii".

Búrliivý priebeh zasadnutia parlamentu ukázal verejnosti na vážne nedostatky v porušovaní demokratických, parlamentných princípov v prospech vládnej koalície a na úkor všetkých opozičných zložiek. Už na začiatku rokovania keď sa komunistickí poslanci snažili znemožniť prerokovanie návrhu zákona. Na základe § 10 rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne boli štyria komunistickí poslanci parlamentnou strážou násilím vyvedení zo zasadania. Ďalších 9 komunistických poslancov bolo predsedníctvom poslaneckej snemovne vylúčených z 8 až 10 zasadnutí poslaneckej snemovne. Tí komunistickí poslanci, ktorí neboli zo schôdze vylúčení a ktorí v rozprave vystúpili, urobili podrobný kritický rozbor a otvorene poukázali na reakčný a teroristický charakter navrhovaného zákona. Väčšina z nich si vzala príklad zo Šmeralovho verejného vystúpenia na Žofine. Jeden po druhom ukázali, že predloha zákona "trhá na kusy našu ústavnú listinu". Ona chce vyraziť všetky zbrane zlu, odstrániť tlač, odstrániť slobodu slova a právo zhromažďovacie, právo na štrajk, práva na ľudské súdnictva a vydať robotnícku triedu úplne bezbrannú do rúk kapitalistických násilníkov. Komunistickí poslanci prehlásili, že tento zákon sa stane "vraždou demokracie" a československá buržoázia, ktorá nastolila diktatúru "Päťky", chce ako v iných štátoch Európy nastoliť fašizmus "suchou cestou". Vo svojich prejavoch komunistickí poslanci žiadali vydať zákon na ochranu republiky, ktorý by republiku skutočne chránil pred nepriateľmi. Komunistický poslanec Haken to vyjadril takto: "Vyďajte drakonický zákon proti úžere a zločinnej špekulácii, vyďajte najostrejší zákon proti uchvatiteľom sociálneho bohatstva! Vráťte... pôdu ukradnutú... ľudu, ktorý ju obrába a ktorému patrí. Zbavte strom republiky húseníc a vyžeňte z nej všetkých lenivých trúdov, ktorí žijú na účet cudzej práce, vyžeňte z nej všetku márnosť, všetku mamonu a pýchu! Do večného žalára dajte biedu a nezamestnanosť. Pred štátny súd, pred súd ľudu predvolajte všetku korupciu a protekciu, všetko politické čachrárstvo a lupičstvo a zabezpečíte štát a zabezpečíte republiku na večné časy."¹⁶ Väčšina komunistických poslancov zdôrazňovala, že akýkoľvek nápor na demokratické práva sa zároveň prejavuje ako útok na robotnícku triedu. Prítom sa snažili voliť si také prostriedky pre svoju argumentáciu, ktoré by aj z parlamentnej tribúny čo najúčinnnejšie a skutočne pôsobili na najširšie vrstvy obyvateľstva, aby sa ony stali zjednocovacím činiteľom.

¹⁶ Podrobný rozbor prejavov komunistických poslancov pri prerokovaní zákona na ochranu republiky pozri - tesnopisecké správy zo 6.marca 1923, NZ RČ, str.2361, 2453.

Reformistická sociálnodemokratická strana sa od samého začiatku veľmi iniciatívne zúčastňovala na príprave tohoto protiľudového zákona. V jeho realizácii videla prostriedok, ktorý by jej mohol vhodne pomôcť oslabiť komunistickú stranu a takouto cestou získať stratené pozície. O čo tu sociálnodemokratickej strane Československa išlo, otvorene to vyjadruje stranícky časopis "Večerník práva lidu" 19. januára 1923, kde sa okrem iného píše: "Ak premýšľame o veciach, tak musíme prísť k názoru, že komunizmus ako sa u nás prejavuje, je organizovaným pokračovaním predvojnového poklesu morálky... Komunistická strana so svojou taktikou nie je v podstate ničím iným, ako prejavujúcim se úpadkom v povojnovom období. Je vredom na robotníckom hnutí a sociálne poctivé robotníctvo sa musí postarať, aby tento vred celkom zmizol a jeho zdravý rozvoj v budúcnosti neohrozil."¹⁷

Sociálnodemokratická strana Československa nemohla zabudnúť komunistom, že ich zásluhou v robotníckom hnutí, ale aj v pôsobení na chod štátu a jeho orgánov hrá len druhé husle. V zákone na ochranu republiky videla prostriedok, ktorým mala byť oslabená KSČ a tak už v najbližších parlamentných voľbách by si sociálna demokracia vydobyla predošlé postavenie. Z tohoto hľadiska nemožno inak ako negatívne hodnotiť politiku sociálnodemokratickej strany Československa na začiatku dvadsiatych rokov. Silný antagonizmus medzi sociálnodemokratickou stranou Československa a KSČ sa nepodarilo odstrániť, stále viac sa prehľboval a to na škodu celého československého proletariátu. Hlasovaním za prijatie výnimočného zákona sociálnodemokratická strana Československa svojho zámeru nedosiahla a nepodarilo sa jej udržať vplyv medzi robotníctvom, ako to aj potvrdili nasledujúce parlamentné voľby. Členské masy sociálnodemokratickej strany Československa s takýmto postupom svojich vodcov nesúhlasili.

K otvorenému konfliktu pri prerokovávaní zákona na ochranu republiky došlo vo vnútri vládnej strany českých socialistov. Pre ľavicové krídlo tejto strany bol zákon v takejto forme neprijateľný, a preto poslanec tejto strany, dr. Vrbenský predložil pozmeňovací návrh, ktorý vládna parlamentná väčšina zamietla.¹⁸ Za ľavicovú skupinu českých socialistov v rozprave poslaneckej snemovni prehovoril poslanec dr. Bartošek¹⁹ a povedal, že celý spôsob rokovania ako aj prípravy zákona sa uskutočnili celkom nedemokratickým spôsobom, že všetko bolo dohodované dopredu v "Päťke" a poslanci vládnych politických strán, že nemali iné

¹⁷ Citované z práce A. H á j k o v e j , Boj proti zákonu na ochranu republiky z roku 1923, KU 1960.

¹⁸ Pozri J. H o u s e r , K dejinám teroristického zákona na ochranu republiky, Právnik, č. 8, 1953.

¹⁹ K tejto skupine patrili poslanci: dr. Vrbenský, dr. Bartošek, Draxl a Landová-Štychová.

právo, ako za predložený návrh zdvihnúť ruku a hlasovať zaň. Povedal, že v parlamente sa cvičí na povel predsedov poslaneckých klubov a nadvláda stranického aparátu znemožňuje poslancom presadiť i veľmi rozumné návrhy, ktoré by pomohli ľudu. Toto vystúpenie a hlasovanie proti zákonu na ochranu republiky malo za následok, že štyria uvedení poslanci na čele s dr.Vrbenským boli zo strany českých socialistov vylúčení. V zdôvodnení o vylúčení sa hovorilo, že k vylúčeniu došlo "z dôvodov politickej nečestnosti". Predákom strany českých socialistov Klofáčkovi a Stříbrnému pri tejto formulácii išlo predovšetkým o to, aby na jej základe mohli požadovať odňatie poslaneckých mandátov dr.Vrbenskému a jeho spoločníkom pred volebným súdom. Výkonný výbor strany českých socialistov skutočne aj žalobu podal a volebný súd 22.júna 1923 rozhodnutím č.383 zbavil štyroch poslancov - dr.Vrbenského, Bartoška, Draxla a Landovú-Štychovú poslaneckých mandátov. Rozhodnutie volebného súdu vyvolalo vo verejnosti rozhorčenie a aj teoretickí pracovníci v oblasti štátovedy zaujali rozdielne stanoviská bez ohľadu na politickú príslušnosť, čiste z odborného stanoviska.²⁰

Rozhodnutie volebného súdu sa opieralo o § 13 zákona č.123/1920 Zb.z. a n. o volebnom poriadku do poslaneckej snemovne. Volebný súd podľa § 13 citovaného zákona rozhodol, že člen NZ sa zbavuje mandátu preto, že a/ po volbe stratil voliteľnosť, alebo b/ prestal byť z dôvodov nízkych a nečestných príslušníkom strany, za ktorej kandidátnu listinu bol zvolený.

Volebný súd sa v prípade dr.Vrbenského a spol. oprel o § 13, písmeno b/, ako to vyplýva z odôvodnenia v rozhodnutí.²¹ Pričom za dôvody nízke a nečestné si vzal skutočnosť, že sa uvedení poslanci dostali do rozporu s politickými záujmami svojej strany. Respektíve ani nehovorí o dôvodoch nízkych a nečestných, ale na ne usudzuje len z neplnenia podpísaného reverzu svojej volebnej strane. Rozhodujúcim kritériom sa tu stalo politické presvedčenie, jeho zmena v neprospech vládnej väčšiny mala za následok zbavenie poslaneckého mandátu. Nakoniec toto rozhodnutie bolo aj v rozpore s § 22 ústavnej listiny, podľa ktorého členovia NZ nemali prijímať žiadne príkazy a že svoj mandát mali zastávať podľa najlepšieho vedomia a svedomia. Z tohoto vyplýva, že poslanec nemôže

²⁰ Pozri k tomu: Rozhodnutie volebného súdu z 22.júna 1923, č.383; S t r á n - s k y , K otázke straty poslaneckého mandátu výrokem volebného súdu. Časopis pre právnú a štátnu vedu, Brno, roč.6, č.VI. - VII.; F. W e y r , K otázke straty poslaneckého mandátu výrokem volebného súdu, Časopis pre právnú a štátnu vedu, Brno, čor.6 (1923), č.VIII., str.245; F. W e y r , Soustava a tiež Vavřínek, Základy I.

²¹ V zdôvodnení sa uvádza, že každý z nich (Vrbenský a spol.) podpísali svojej volebnej strane reverz, že v prípade svojho zvolenia sa bude riadiť zásadami programovými a organizačným poriadkom strany... a zaväzuje sa v intenciách uznesení výkonného výboru, aj poslaneckého klubu konať a hlasovať. V prípade porušenia záväzkov vyššie uvedených prehlasuje, že k výzve širšieho výboru strany kedykoľvek svoj mandát odovzdá.

byť zbavený mandátu preto, že užho nastala zmena v politickom presvedčení, presnejšie povedané, v politickom nazeraní. O nič iné v uvedenom prípade nešlo, a preto prichádza buržoázna politická účelnosť, ktorá je v rozpore s jej vlastnou zákonnosťou. Na obranu takeéhoto postupu vystúpil Weyr, keď vyhlásil, že je potrebné brať do ochrany politiku proti právnej vede. Je potrebné brať ohľad na "duch zákona", na "vôľu zákonodarcu", na "zmysel právnej normy".²² Ďalší štátovedec vyslovil náhľad, že § 22 ústavnej listiny sa má chápať nielen so zreteľom na jeho vznik, ale aj v súvislosti s ostatným právnym poriadkom a so skutočnými verejnoprávnymi pomermi. Nakoľko tento predpis je jedným z ustanovení, ktorý mal svojho času skutočné opodstatnenie, ale ktorý vývojom pomerov, hlavne politických je už predstihnutý, stal sa len ideou bez skutočného vnútorného obsahu²³ a poukazuje, že § 22 ústavnej listiny do celkového právneho poriadku a hlavne do organizácie verejnoprávneho života, predovšetkým politického v plnej svojej rýdzosti nezapadá.

Buržoázni politici a právnici sa snažili ospravedlňovať porušovanie základného zákona s poukazom na zmenu politických pomerov. Bezosporu hlavnú zásluhu na zmene mala komunistická strana proti ktorej a tým, ktorí podobne zmýšľali, vystupuje buržoázia, porušuje zákony a demokratické zásady. Praktiky buržoázie mali zostať pred verejnosťou utajené.²⁴ Poslanci zbavení mandátov neboli umlčaní, ale obrátili sa na svojich voličov a obyvateľstvo v prevolaní, v ktorom objasnili svoje politické zmýšľanie, postoj a boj proti zákonom na ochranu republiky, ktorého malo byť využité ku kapitalistickej ofenzíve a okliešťovaniu demokratických práv.²⁵ Príslušníci vládnej koalíčnej strany, poslanci českej socialistickej strany ukázali, že ich strana o socializme len hovo-

²² F. W e y r , K otázke straty poslaneckého mandátu výrokem volebného súdu, Časopis pre právní a státní vědu, roč.6.

²³ B. B a x a , Parlament a parlamentarizmus.

²⁴ Poslanec Haken v súvislosti s prerokovávaním zákona tlačového a o inkompatibilitate povedal: "...Okliešťujete občianske slobody, okliešťujete imunitu poslancov, chcete umlčať každého, kto sa odváži kritiky. Zákonom o volebnom súde chcete mať možnosť zbaviť sa i poslancov z vlastných radov, ktorí by nemohli zniesť vášho reakčného protiľudového tlaku. Jeho vzburu, jeho mravné pobúrenie nazvete nečestnosťou a zbavíte ho mandátu.

Terajšia vláda je vládou sociálnej a kultúrnej reakcie, ktorá suchou cestou nastoľuje úplnú diktatúru buržoázie. Tesnopisecké správy NZ RČ 264/1924, ŠSUA.

²⁵ Prevolanie prinieslo Rudé právo 10.októbra 1923, v ktorom sa uvádza: "Oligarchia v štáte odstránila v skutočnosti slobodu poslancov a ústavných činiteľov. Oligarchia sa postavila proti prianiu straníkov a cynicky odmietla uznesenie zjazdu, zastupiteľstva a mnohých organizácií strany. Proti tomuto systému bol potrebný boj, pretože každá despotia je poduškou reakcie... My vylúčení stojíme ďalej na zásadách strany, ktorú sme spolu budovali a líšime sa od tých, ktorí nás vyhánajú, že program strany a jej zastupiteľstva berieme opravdove... Museli sme sa už ozvať, museli sme verejne ku straníkom prehovoriť. Za vlády oligarchie neboli skutočne oprávnené požiadavky pracujúceho ľudu. Za vlády oligarchie bolo ohrozené všetko, čo proletariát od prevratu získal a vydobyl si. Demokracia sa musí ujať svojich práv, práv daných ústavou. Socialisti nesmú len poslúchať a dať sa vodiť, ale musia sami myslieť, tvoriť, rozhodovať."

rí, ale prakticky ide ruka v ruke s ostatnými meštiackymi stranami. Ešte významnejšou je skutočnosť, že sa ľavica okolo Vrbenského rozišla s pravicovým vedením a postavila sa v prvom okamihu do jednej fronty s komunistami.

V rozprave pri projednávaní návrhu zákona na ochranu republiky vystúpili proti jeho prijatiu i nemeckí sociálni demokrati ako aj poslanci ostatných nemeckých politických strán. Proti zákonu v diskusii vystúpili aj poslanci Slovenskej ľudovej strany. Záporný postoj komunistických poslancov a záporný postoj ostatných opozičných poslancov proti zákonu na ochranu republiky vychádzal z celkom diametrálne odlišných názorov na charakter a možnosti použitia tohto zákona.

Najdôslednejšími odporcami sa ukázali predovšetkým komunistickí poslanci spolu so skupinou Vrbenského, ktorí hlasovali proti prijatiu zákona na ochranu republiky. Ostatní poslanci opozičných strán, či už nemeckí, maďarskí a slovenskí ľudáci pred hlasovaním demonštratívne opustili zasadnutie. Proti zákonu hlasovali v tom čase ešte v opozícii stojaci poslanci Československej živnostensko-obchodníckej strany stredostavovskej, ktorí tak urobili viac menej v snahe v budúcich voľbách získať na svoju stranu voličov do koalíciej vlády.

Pri hlasovaní koaličná vládna väčšina za bezprostrednej podpory 50 poslancov sociálnodemokratickej strany Československa schválila zákon na ochranu republiky, ktorého sa v ďalších obdobiach v praktickej činnosti súdov v najväčšej miere používalo predovšetkým proti komunistom.²⁶

Sila a akcieschopnosť komunistickej strany sa prejavovala v tom, že tak pred prijatím ako aj po prijatí zákona na ochranu republiky sa nedala zatlačiť do ofenzívy. Jej sila spočívala v správnom hodnotení situácie a v tomto ohľade potom orientovala svoju činnosť. Dr. Šmeral ešte pred prijatím zákona na ochranu republiky na verejnom zhromaždení na Žofine povedal: "I keby sa mal stať zákon skutkom, ... robotnícke hnutie bude žiť ďalej, či mu to už hanebná hrozna dovoľuje alebo nie. Bude trpkéjšie a rozhorčenejšie, ale nájde si svoje formy života, nech sa robí čokoľvek. I keď budeme tríznení, prenasledovaní a perzekvovaní, neprepadneme rozčúleniu. Pôjdeme medzi masy a robotníkov."²⁷ Hneď po schválení zákona na ochranu republiky strana sa presne pridržiavala Šmeralom nastolených zásad a nevypustila z rúk iniciatívu organizovaných masových protestných akcií na zhromaždeniach pracujúcich. Tak v dňoch 16.- 18.marca 1923 sa v celej republike konalo mnoho protestných zhromaždení, na ktorých odznelo 91 prejavov a na tieto zhromažde-

²⁶ Podrobnosti sú uvedené v práci L. B i a n c h i h o , Súdna perzekúcia robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky, Bratislava 1955.

²⁷ Rudé právo, 6.marca 1923.

nia boli vysielaní komunistickí poslanci a senátori.²⁸ Okrem toho KSČ prostredníctvom svojich časopisov poukazovala na ciele, podstatu a obsah zákona na ochranu republiky a zámery buržoázie, ktoré jej mal zákon umožniť "za súčasného zachovania vonkajšej masky demokracie".²⁹ Vyvrcholením boja KSČ proti zákonu na ochranu republiky stal sa mimoriadny zjazd strany 1. apríla 1923, ktorý mal pripraviť stranu na krajnú možnosť, ak by sa buržoázia pokúsila KSČ zahnať do ilegality. Delegáti zjazdu sa oboznámili so smernicami, v ktorých sa rozpracovali tak otázky ilegálnej práce strany, ale z nášho hľadiska je dôležitejšie všimnúť si tú časť smerníc, kde sa požaduje nutnosť brániť každý kúsok legality, lebo práve legalita umožňovala masovopolitickú prácu a riadenie strany na princípoch demokratického centralizmu a zároveň zužovala pole činnosti rôznych podvratných živlov, provokatérov. Ďalšou veľmi dôležitou a správnou je tá časť smerníc, ktorá upozorňuje, že samotný text zákona na ochranu republiky nie je dôležitý, ale že rozhodujúcim komponentom je konkrétny pomer síl. Sila, prostriedky a podmienky za akých by došlo k prípadnému zásahu štátneho aparátu a týmto zodpovedajúca sila a organizovanosť, jednotnosť, akcieschopnosť a pohotovosť robotníckej triedy a jej organizácií. Prehnaná, otvorená požiadavka k príprave na ilegálnu prácu KSČ mohla len vzbudiť zvýšený záujem o činnosť KSČ zo strany štátneho aparátu, hlavne polície, ktorá len čakala na vhodnú príležitosť k perzekučným zákrokom.

Na druhej strane KSČ sa musela pripraviť aj na druhú eventualitu - na ilegálnu prácu. Pre takýto prípad zostalo prvoradou požiadavkou usilovať sa o vytvorenie takého systému práce strany, ktorý by aj v nelegálnych podmienkach zaručoval dobré spojenie s robotníctvom v závodoch. Prípadnému rozpusteniu strany, rozpusteniu jej miestnych organizácií, ochromeniu činnosti sa malo čeliť pomocou desiatkového systému. Z tohto hľadiska sa najväčší dôraz kládol na desiatkový systém v závodoch. "Keď by i stranu chceli rozpustiť a miestne organizácie rozohnať, desiatky môžu a musia žiť. Najrozsiahlejší policajný aparát nestačí na jej rozháňanie."³⁰ Komunistická strana Československa mohla k takémuto systému práce pristúpiť s požiadavkou preto, lebo sa jej veľmi dobre osvedčil v dovtedajšom legálnom vývoji z hľadiska zabezpečenia rýchlej akcieschopnosti, bol organizačne veľmi výhodný.

Hlavný zámer buržoázie rozpustiť komunistickú stranu sa nepodaril. Komunistickej strane Československa za širokej podpory skutočne demokratických síl sa podarilo zachovať legálne možnosti pôsobenia a tým aj

²⁸ Rudé právo, 18. marca 1923.

²⁹ L. B i a n c h i, citované dielo.

³⁰ Ústav dejín KSČ, fond 108/1923.

odraziť nebezpečenstvo, ktoré jej bezprostredne hrozilo. Ukázalo sa, že je v silách robotníckeho hnutia zastaviť, alebo aspoň načas obmedziť nebezpečenstvo, aké revolučnému robotníckemu hnutiu v Československu r.1923 hrozilo. Ani perzekučný zákon, ktorý mal postaviť hrádzu pre legálne pôsobenie revolučných síl, nedokázal oslabiť pozície KSČ. Tento fakt potvrdili dve významné politické udalosti - obecné voľby a prvé parlamentné voľby na Zakarpatskej Ukrajine.

Koncom prvého funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia sa KSČ pripravovala na nasledujúce parlamentné voľby. Doterajšie zastúpenie komunistických poslancov v zákonodarnom orgáne nezodpovedalo reálnemu pomeru síl, na úkor ktorých sedeli v parlamente zástupcovia reformistických socialistických strán.

Tieto skutočnosti mali a aj potvrdili výsledky volieb do obcí v septembri 1923. V týchto voľbách KSČ vystupuje prvýkrát samostatne. Napriek snahe vládnych politických strán za výdatnej pomoci štátneho aparátu nedosiahli vládne politické strany očakávaných volebných výsledkov. Na druhej strane voľby ukázali silu komunistickej strany. Výrazne sa to prejavilo najmä na Slovensku, kde za KSČ hlasovalo vyše 192 tisíc voličov a v celoštátnom meradle vyše 611 tisíc voličov.³¹ Ešte výraznejší úspech dosiahla komunistická strana vo voľbách do Národného zhromaždenia, ktoré sa na Zakarpatskej Ukrajine konali až 16.marca 1924. Doplnujúce voľby na Zakarpatskej Ukrajine, v ktorých KSČ získala 4 poslancové mandáty z deviatich,³² ukázali, aké silné zázemie má komunistická strana práve v tejto zbedačenej časti republiky, kde z celkove 254 tisíc odovzdaných hlasov za komunistickú stranu hlasovalo vyše 100 tisíc voličov. Voľby na Zakarpatskej Ukrajine stali sa demonštráciou proti vládnemu buržoáznemu systému. Cena tohto úspechu je tým väčšia, že tak vo všeobecnosti a konkrétne v priebehu volieb sa tu v plnom rozsahu porušovali demokratické zásady. V súvislosti s voľbami na tieto nedemokratické praktiky poukázal s.Haken a obvinil československú vládu, že použila v tejto časti štátu staré maďarské zákony a nariadenia staršie viac než 60 rokov. Pri tejto príležitosti ešte povedal: "Je rozšírený názor, že sa voľby nekonali pod takým terorom ani za maďarskej vlády a takými nemravnými prostriedkami ako za tejto "demokratickej" vlády."³³ Kritika proti porušovaniu nezákonností (falšovanie volebných výsledkov) na činnosť štátneho aparátu sa ozývala aj zo strany buržoáz-

³¹ M. V i e t o r , Začiatki parlamentných bojov KSČ za politické požiadavky pracujúceho ľudu, Právnické štúdie, č.3, 1961.

³² Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, str.188. Po týchto doplnkových voľbách boli členmi poslaneckého klubu KSČ ešte: dr.Gáti, Mondok, Sedorjak, Šafranko.

³³ Tesnopisecké správy NZ RC, 247/1924, ŠSUA.

nych poslancov.³⁴ Ľud Zakarpatskej Ukrajiny ukázal, že bude prostredníctvom komunistického strany bojovať za sociálnu a nacionálnu slobodu, lebo ona najlepšie vyjadrovala a tlmočila jeho túžby a najrozhodnejšie odhaľovala koloniálnu politiku českej buržoázie, svedectvom toho sú slová komunistického poslanca: "Miesto autonómie dostali sme absolutizmus, miesto snemu vojenskú diktatúru a štatárium. Zákony české a uhorské sa tu križujú, ale v každom konkrétnom prípade má z toho prospech reakcia. Zhromažďovacia sloboda obyvateľstva závisí úplne od ľubovôle úradov a polície."³⁵ Ak sa v prvých rokoch vzniku republiky pre Zakarpatskú Ukrajinu sľubovala autonómia, tak po prvých parlamentných voľbách už nemohlo byť o nej ani reči a stanovisko pražského centralizmu najlepšie vyjadril dr. Beneš, keď prehlásil: "...lebo komunistom sme vykonávanie autonómie zveriť ani nemohli, ani nechceli..."³⁶ Namiesto autonómie buržoázia stupňovala ozbrojený teror, ktorému za obeť padlo v máji 1924 v Poljane 6 ľudských životov. Teror a streľba namiesto dodržiavania medzinárodnej Saint-Germainskej zmluvy (článok 10-13) ako i porušovanie ustanovení § 3 ods.2 a nasledujúce ústavnej listiny: taká bola praktická politika.

Komunisti to boli, ktorí najdôslednejšie odhalovali a zároveň vysvetľovali, ako buržoázia porušuje zákony, keď ide o jej vlastný prospech. Komunistická tlač i poslanci využívali každú príležitosť na kritiku sociálne nespravodlivého kapitalistického poriadku.

Zásluhou KSČ bola odhalená celá rada korupčných afér. K najväčším aféram v tomto smere bezosporu patrila liehová aféra, v ktorej išlo o rozsiahle finančné machinácie (okolo 33 miliónov korún) za účasti funkcionára agrárnej strany Práška, ktorý mal v rukách liehový monopol. Pod jeho vedením liehovarnícke organizácie vy vytvárali mnohomiliónové korupčné fondy k podplácaniu a ovplyvňovaniu vysoko postavených osob, ale aj pre ovplyvňovanie činnosti politických strán. Liehová aféra sa stala predmetom búrlivého rokovania na pôde parlamentu. Veľmi výstižne túto korupčnú aféru charakterizoval komunistický poslanec Haken, keď prehlásil: "...Tlač i poslanci komunistického strany majú zásluhu na tom, že bola odkrytá liehová rakovina. Naproti tomu vládni koalíční korupčníci používajú všetky prostriedky svojej moci i štátneho aparátu, aby táto liehová korupčná rakovina zostala obyvateľstvu utajená. Aféra nie je dosiaľ likvidovaná, ale my neprestaneme, dokiaľ nebude pracujúcemu ľudu celkom odhalená."³⁷

³⁴ Tesnopisecké správy NZ RČ, 259/1924; 277/1924, ŠSUA.

³⁵ Tesnopisecké správy NZ RČ, 259/1924, ŠSUA.

³⁶ J. C i h l á ř , K vývoji státní správy v ČSR, Praha 1953.

³⁷ Tesnopisecké správy NZ RČ, 265/1924, ŠSUA.

O to kontrastnejšie sa nám javí prejav ministerského predsedu Švehlu, v ktorom zaujal stanovisko k tejto situácii, keď odpovedal v parlamente na výhrady a výzvy: "...V záujme cti republiky prehlasujem, že na aférach nie je nič špecificky české a že sa podobné aféry objavujú všade."²⁸ S takýmto vysvetlením mohli byť spokojní jedine tí, ktorí sa na aférach podieľali, ktorí z nich mali prospech. Nemohol byť s ním však spokojný poctivo pracujúci človek, ktorý vedel, že je to on, čo dopláca na sinekúry a na korupciu. Podnikatelia mali dost miliónov na korumpovanie verejných a štátnych činiteľov, ale nemali dosť peňazí na slušné ohodnotenie práce. Preto radšej znižovali mzdy, len aby bolo dost peňazí na korupčné fondy.

Reťaz korupčných afér začala liehovou, pokračovala odhalením uholnej aféry, v ktorej mal prsty predák národných socialistov a minister železníc J. Stříbrný, ďalej benzínová aféra, na ministerstve národnej obrany a petrolejová aféra, na ktorej mal svoj podiel ďalší člen Švehlovej vlády, minister pošt A. Tučný. Z tohoto hľadiska ani nie je možné sa čudovať, že nespokojnosť a pobúrenie sa prejavuje nielen u komunistov, ale aj prostých, jednoduchých príslušníkov koalíčných strán, čo nevyhnutne muselo so sebou priniesť následky tak pre politiku vládnych koalíčných strán, ale aj pre ľavicové sily.

Vládna parlamentná väčšina využívala proti komunistickým poslancom zákonné prostriedky v zmysle rokovacích poriadkov, lebo kritiku korupčných afér, hospodárskych machinácií, považovali za urážku štátnych funkcionárov. Striktným dodržiavaním rokovacieho poriadku mali umlčať komunistických poslancov, striktným v tom zmysle, že predseda poslaneckej snemovne hlasy komunistických poslancov považoval za zneužívanie rokovacieho poriadku. Prejavy komunistických poslancov, ktoré boli v nezhode s predstavami vládnej väčšiny sa jednoducho snažili označiť za také, ktoré rušia a brzdia riadny chod rokovania a tieto sa hlasovacom väčšinou vládnej koalície vylučovali z rokovania. Ustanovenie § 50 rokovacieho poriadku poslaneckej snemovne sa začína čím ďalej, tým častejšie zneužívať proti opozícii ako ceľku, ale najviac proti komunistom. Ak sa k § 50 rokovacieho poriadku v prvých rokoch prvého funkčného volebného obdobia Národného zhromaždenia pristupuje len sporadicky, od prejednávania zákona na ochranu republiky sa ho využívalo a zneužívalo doslova sústavne. Keď používam termín, že sa § 50 rokovacieho poriadku zneužíval, robím tak preto, lebo sám zákonodarca pri jeho konštrukcii predpokladal, že ho nebude zneužívané parlamentnou väčšinou proti parlamentnej menšine.

²⁸ J. K ř e n , Československo v období dočasné a relativní stabilizace kapitalizmu 1924-1925, Praha, 1959.

Zvýšená perzekučná činnosť voči komunistickým poslancom pred druhými parlamentnými voľbami sa robila s jediným cieľom - zdiskreditovať stranu pred verejnosťou. Na jednom z posledných zasadnutí poslaneckej snemovne v prvom volebnom období predseda klubu komunistických poslancov B.Šmeral okrem iného uviedol: "...Vaša meštiacka demokracia nie je ničím iným ako lžou, rafinovaným podvádzaním ľudu. Tento dôkaz dovŕšený je perzekúciou našej strany, ktorú ste sa odhodlali bezprostredne pred voľbami vykonávať vo veľkých rozmeroch... Obrat nastal od minulej jesene. Keď koalíčné strany videli, že začína posledný rok terajšieho zákonodarného obdobia, že voľby sa nedajú nadhlo odďalovať a že nie je možné komunistickú stranu ani rozvrátiť, ani korumpovať, od tohoto času policajný a četnícky aparát pracuje plnou parou..."³⁹ Vládny koalíčný režim sa snažil, ako to vyplýva zo slov Šmerala, využiť všetky prostriedky v rámci buržoáznodemokratickej legality k oslabeniu komunistickej strany. Nasledujúce druhé parlamentné voľby mali ukázať, aké pozície získala KSČ v prvom volebnom období. Bolo to o to dôležitejšie, že v nich KSČ po prvýkrát vystupovala samostatne.

Prvé volebné obdobie Národného zhromaždenia v rokoch 1920-1925 stalo sa pre KSČ obdobím, v ktorom jej poslanci v praktickej činnosti mohli poznať, ale i pôsobiť na buržoázy parlamentarizmus. Účasť a pôsobenie poslaneckého klubu KSČ na pôde Národného zhromaždenia v prvej polovici dvadsiatych rokov možno považovať za začiatok cesty, na ktorej komunistickí poslanci postupne získavali štátnické skúsenosti. Získavanie týchto skúseností bolo založené na každodennej drobnej a trpezlivej sústavnej práci medzi obyvateľstvom, straníkmi, straníckymi prívrženca-
mi a medzi svojimi voličmi. Ich požiadavky potom komunistickí poslanci tlmočili v zákonodarnom zbore.

³⁹ Tesnopisecké správy NZ RČ, 368/1925, ŠSUA.

DIE OPPOSITION DER KPTsch - ABGEORDNETEN AUF DEM BODEN DES BOURGEOISEN PARLAMENTS IN DER ERSTEN WAHLPERIODE IN DEN JAHREN 1921-1925 UND IHRE ZIELSETZUNG

Florián Sivák

(Zusammenfassung)

Bei der Überprüfung des historischen Kampfes der KPTsch für die Erringung des Sieges für die Arbeiterklasse unter den Bedingungen der Vormüchner Tschechoslowakischen Republik ist es nötig und erforderlich, sich auch mit der Tätigkeit und Wirkung der kommunistischen Abgeordneten in dem tschechoslowakischen bourgeoisen Parlament zu befassen.

In den ersten Jahren der Existenz der bourgeoisen Republik, als es die herrschende Bourgeoisie begann, das System des politischen Lebens auf Grund ihrer Klassen- und nationalen Interessen aufzubauen, trat gleich von allem Anfang an gegen sie eine starke Opposition der revolutionären Arbeiterschaft auf, die in der sozialdemokratischen Partei der Tschechoslowakei organisiert war. Die Politik der Zusammenarbeit der rechtsorientierten Führung der sozialdemokratischen Partei der Tschechoslowakei mit den bourgeoisen politischen Parteien hat den Prozess der Formierung der marxistischen Linken beschleunigt. Der Prozess der Differenzierung im Schoss der sozialdemokratischen Partei griff nach den ersten Parlamentswahlen auch auf den Parlamentsboden über, konkret auf den Abgeordnetenklub der sozialdemokratischen Partei.

Seit der Herbstsitzung im Jahre 1920 bildeten die Abgeordneten der marxistischen Linken in der sozialdemokratischen Partei auf dem Parlamentsboden ihren eigenen Abgeordnetenklub, der in dem Abgeordnetenhaus 22 und im Senat 5 Mitglieder hatte. Nach der Gründung der KPTsch wurde der Klub dem Namen der Partei entsprechend auf Klub der Abgeordneten, resp. Senatoren der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei umbenannt. Die Umbenennung des Abgeordnetenklubs entsprach dem internationalen Charakter, sowie der Einheit des tschechoslowakischen Proletariats, entsprechend dem Namen der Partei.

In ihrer konkreten Arbeit und Wirkung auf dem Parlamentsboden traten die kommunistischen Abgeordneten als Mitglieder des Abgeordnetenklubs der KPTsch aktiv auf und verteidigten die Interessen der Werktätigen. Dies taten sie vor allem während der ordentlichen und ausserordentlichen Sitzungen des Parlaments sowie in den Ausschüssen des Abge-

ordnetenhauses und des Senats des Parlaments. Den Kampf gegen die Abgeordneten der bürgerlichen politischen Parteien und gegen die Reformisten, der sich unter den Augen der gesamten Öffentlichkeit abspielte, führte die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei tapfer und furchtlos.

Die herrschenden politischen bürgerlichen Parteien sowie ihre Abgeordneten hatten allen Grund, um ihre Klassenherrschaft zu bangen; wussten sie doch, dass ihnen die grösste Gefahr vonseiten der blossen Existenz der kommunistischen Partei droht. Deswegen strebten sie danach, die Partei mittels Persekutionen im Wege der Rechtsnormen in die Illegalität zu treiben. Die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei wendete die Form und Methode des Drucks an, des Widerstands gegen die Verabschiedung der Gesetze auf dem Parlamentsboden einerseits und unter der Bevölkerung andererseits, ohne Unterschied der politischen Zugehörigkeit, im Wege der öffentlichen Versammlungen, Aufklärung und Demonstrationen.

Während der Debatte über den Entwurf des Gesetzes zum Schutz der Republik legten die Kommunisten die Pläne der herrschenden Bourgeoisie bloss, nämlich dass deren Ziel keineswegs die Verteidigung der Republik wäre; in der Tat zielte sie darauf hin, die linksorientierten Kräfte - die Kommunisten - mundtot zu machen. Gleichzeitig unterbreiteten die kommunistischen Abgeordneten den Entwurf eines Gesetzes, in dessen Präambel es schon hiesse, das werktätige Volk stelle die festeste Stütze der republikanischen Ordnung dar. In ihren Reden forderten die kommunistischen Abgeordneten, ein Gesetz zu verabschieden, das die Republik tatsächlich gegen ihre Feinde schützen würde. Eine bedeutungsvolle Rede während der Debatte über das Gesetz zum Schutz der Republik hielten zwei kommunistische Abgeordnete, die Genossen Šmeral und Haken.

Die Kraft, die Aktionsfähigkeit der Kommunistischen Partei trat darin hervor, dass sie sich weder vor noch nach der Verabschiedung des Gesetzes zum Schutz der Republik in die Defensive hineinmanövrieren liess. Ihre Kraft lag in der richtigen Einschätzung der Situation. Mächtig unterstützt von den wahren demokratischen Kräften gelang es der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei, die legalen Möglichkeiten ihrer Wirkung zu wahren. Nicht einmal das Persekutionsgesetz vermochte es, die Position der KPTsch abzuschwächen; veranschaulicht und bekräftigt wurde es durch die Ergebnisse der Gemeindewahlen im Jahre 1923 und durch die ersten Parlamentswahlen in der Karpatoukraine im Jahre 1924.

Die kommunistischen Abgeordneten waren es auch, die am konsequentesten die Bourgeoisie entlarvten und zugleich erläuterten, wie diese ihre eigenen Gesetze verletzt, wenn sie daraus Nutzen ziehen kann. Durch das Verdienst der KPTsch flogen eine ganze Reihe von Korruptionsaffären und ökonomischen Machinationen auf, besonders vor Abschluss

der ersten funktionellen Wahlperiode. Deswegen missbrauchte die bourgeoise Regierungsmehrheit im Parlament immer öfter und öfter den Mechanismus des bourgeoisen Parlaments gegen die Kommunisten.

Die Beteiligung und Wirkung der Abgeordneten des KPTsch-Klubs auf dem Boden des Parlaments in der ersten Hälfte der zwanziger Jahre kann für den Anfang des Weges gehalten werden, den die kommunistischen Abgeordneten beschritten haben, um Erfahrungen in der Staatskunst zu gewinnen. Die Gewinnung dieser Erfahrungen war auf der tagtäglichen systematischen Kleinarbeit begründet, unter der Bevölkerung den Parteimitgliedern, unter den Wählern der KPTsch. Deren Forderungen gaben sie dann in der legislativen Versammlung kund.